

Suunnittelun yhteistyöverkostojen jäljillä

Sosiaalisten verkostojen analyysin
mahdollisuudet yhteistyöverkostojen
ymmärtämisessä

Susa Eräranta

*Kirjoitus perustuu 1.3.2019 pidetyn väitöstilaisuuden englanninkieliseen lektiioon. Väitöstyö *Memorize the Dance in the Shadows? Unriddling the Networked Dynamics of Planning Processes through Social Network Analysis* tarkastettiin 1.3.2019 Aalto yliopiston Rakennetun ympäristön laitoksella.*

Kiihtyvä kaupungistuminen korostaa kaupunkiemme suunnittelu- ja kehittämisprosessien merkitystä. Ilmastonmuutos, sosiaalinen eriarvoistuminen ja muut kaupunkien kohtaamat viheliäiset haasteet vaativat kykyä yhdessä tekemiseen ja jatkuvaan oppimiseen. Jatkuvasti muuttuvan suunnitteluympäristön kompleksisuus ylittää yksittäisten ihmisten asiantuntijuuden vaatien mukaan monenlaisia toimijoita osin ristiriitaisine arvoineen jakamaan osaamistaan erilaisissa verkostoissa (Innes & Booher 2010; Healey 2007; Forester 2008). Tällaisten tietointensiivisten suunnitteluprosessien rakenteet ovat usein dynaamisia, koska esiin nousevat haasteet edellyttävät uuden osaamisen tuomista prosessiin jatkuvasti. Kompleksisuus ei ole enää vain suunnitteluympäristön ominaisuus, vaan olennainen osa suunnittelun yhteistyöverkostojen sisäistä dynamiikkaa.

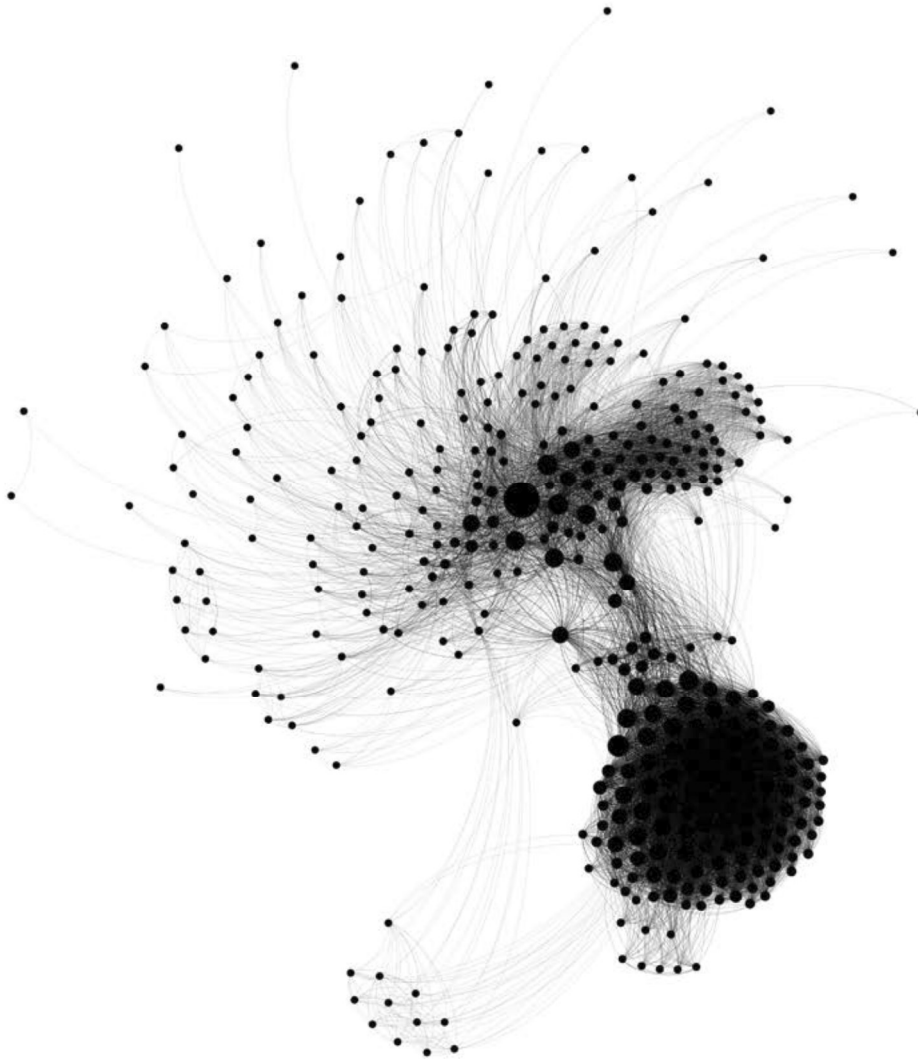
Väitöskirjani kontekstina on suunnittelun prosessimuisti, joka toimii edellytyksenä suunnitteluorganisaatioiden jatkuvalla oppimiselle. Prosessimuistilla

viittaaan muistijälkiin, joita suunnitteluprosessien aikana käydyistä keskusteluista sekä tehdyistä ratkaisuksista syntyy. Muutoksessa olevien yhteistyöverkostojen prosessimuistin ymmärtäminen edellyttää suunnitteluprosessien tarkastelua komplekseina systeemeinä, jotka ovat dynaamisia ja adaptiivisia (Innes & Booher 2010; de Roo 2017). Ominaista tällaisille systeemeille on, ettei niitä voi ymmärtää yksittäisten osatekijöidensä kautta, koska niiden vuorovaikutuksessa syntyy jatkuvasti uusia ominaisuuksia. Tarvitaan kokonaisvaltaista ymmärrystä eri osatekijöiden välisistä riippuvuus- ja vuorovaikutussuhteista.

Sosiaalisen toimintaympäristön kompleksisuuden ymmärtämiseksi tutkimuksen tarkastelutasona ovat henkilötason verkostot, eli toimijoiden välisen yhteistyön rakenteet. Verkostoanalyysin mahdollisuudet on tunnistettu suunnittelututkimuksessa jo aiemmin (Innes 2005; Dempwolf & Lyles 2012) ja esimerkiksi toimijaverkkoteoriaa sekä sosiaalisten verkostojen analyysia hyödyntävien tutkimusten määrä on lisääntynyt viime aikoina. Verkostotutkimus on kuitenkin keskittynyt pitkälti spatiaalisten verkostojen staattisiin kuvauksiin jättäen huomiotta suunnitteluprosessit ja niiden aikana tapahtuvien muutosten vaikutukset. On tarpeen parantaa yhteistyön dynamiikan ymmärrystä menetelmillä, jotka kykenevät kuvaamaan epälineaarista muutosta prosessien aikana.

Väitöstyöni tarkastelee jokapäiväistä yhteistyön varaan rakentuvaa suunnittelukäytäntöä, jossa monialainen ja jatkuvasti muuttuva toimijajoukko, prosessien epäsystemaattinen dokumentointi sekä tiedonkulun katkokset haastavat prosessimuistin syntymisen. Väitöstyössäni tarkastelen sosiaalisten verkostojen analyysin (SNA, kuvauksen menetelmästä tarjoavat esim. Wasserman ja Faust 1994) mahdollisuuksia suunnittelun yhteistyörakenteiden ja prosessimuistin kehittymisen välisen yhteyden ymmärtämiseen. Tutkimuksessa painotettiin tulosten suoraa hyödynnettävyyttä suunnittelukäytäntöön.

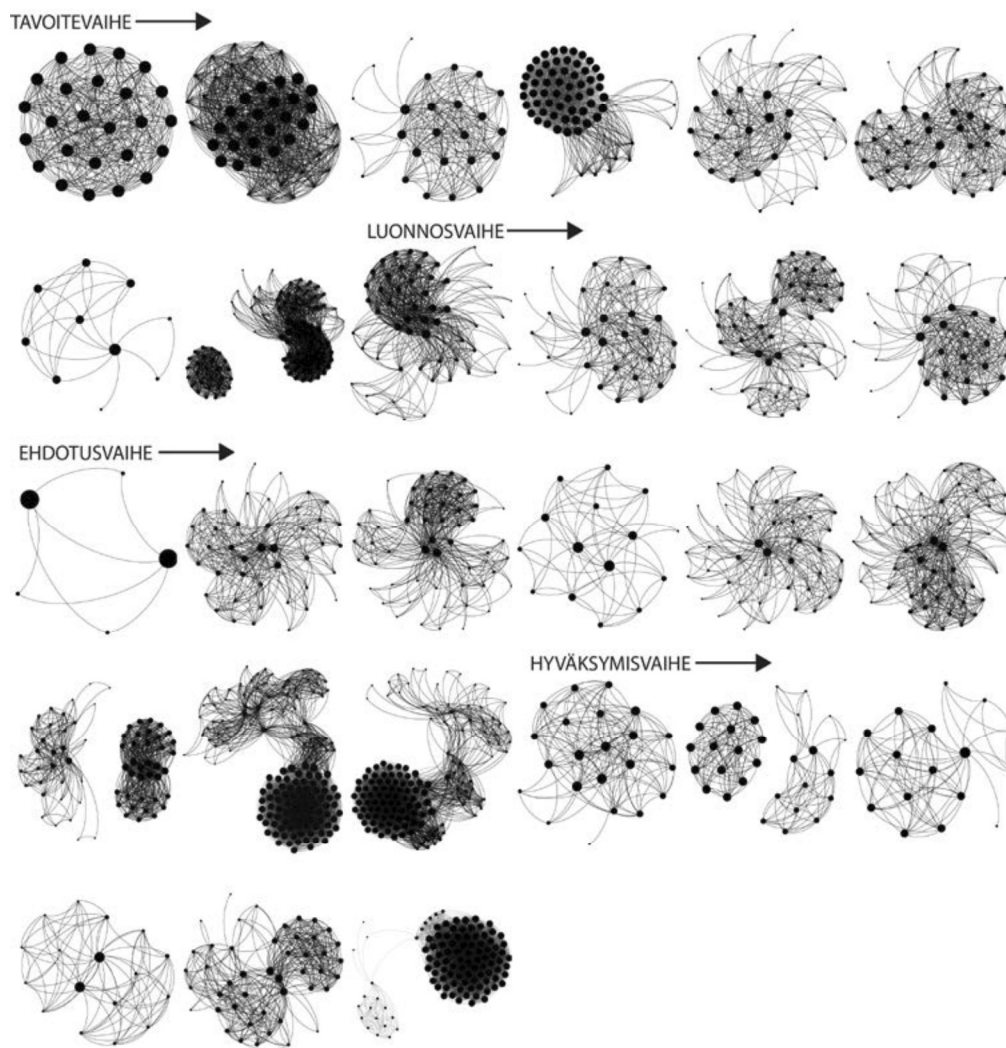
Tutkimuksessa hyödynnettiin monimenetelmäisyyttä sekä tutkimuskäyttöön saatua erään suomalaisen kaupungin monivuotisen Maankäyttö- ja rakennuslain sääntelemän strategisen maankäytön suunnittelun prosessin aikana tuotettua dataa. Dokumentaatio sisälsi yli 10 000 tiedostoa. Näiden pohjalta koottiin verkostoanalyysia varten systemaattinen aikasarja prosessin aikana järjestetyistä noin 400 tapaamisesta. Aikasarja jaettiin neljään vaiheeseen (tavoitteiden asettelu, luonnos, ehdotus, hyväksyminen), jotka jaettiin edelleen kahden kuukauden intervaleihin riittävän ajallisen resoluution mahdollistamiseksi. Verkostoanalyysin tulokset validoitiin ja niiden yhteyttä prosessimuistin kehittymiseen testattiin yksilöhaastatteluilla prosessiin intensiivisimmin osallistuneiden kanssa. Tulosten hyödynnettävyyttä käytäntöön analysoitiin ryhmähaastatteluissa, joihin osallistui asiantuntijoita myös muista suunnitte-

KUVA 1 Yhteistyöverkosto koko prosessin ajalta jakautuu selviin alaverkostoihin.

luorganisaatioista. Tutkimuseettisten syiden vuoksi prosessi ja tutkimusdata anonymisoitiin.

Analysoituun prosessiin osallistui neljän vuoden aikana noin 400 henkilöä poislukien asukkaat. Asukkaista kerätty data ei ollut yksilöityä, joten se ei

KUVA 2 Yhteistyöverkoston rakenne vaihteli prosessin aikana jatkuvasti.

soveltunut verkostanalyysiin. Haastattelujen perusteella tapaamiset olivat keskeinen keino prosessin aikana tehtyjen linjausten tekemiseen. Vain alle kymmenestä prosentista tapaamisista oli muistio. Tiedonkulku tapaamisissa oli merkittävässä asemassa prosessimuistimien kehittämisen kannalta.

Kuva 1 osoittaa verkoston jakautumisen erilaisiin alaverkostoihin koko prosessin ajalta, mutta jättää näkymättömiin yhteistyörakenteiden jatkuvan muutoksen, joka tulee esiin kahden kuukauden intervalleihin jaetussa prosessikuvauksessa kuvassa 2. Verkstorakenteet olivat useimmissa vaiheissa voimakkaasti keskittyneitä haastaen tiedonkulun, prosessimuistimien kehittämisen ja kokonaisvaltaisen ymmärryksen. Verkstokuvissa yksi noodi kuvaa yhtä henkilöä ja noodin koko yhteistyökontaktien määrää. Yhteys nooiden välillä kuvaa tapaamista prosessin aikana ja viivan paksuus kontaktien määrää. Verkstorakenteet vaihtelivat, mutta olivat pääosin vahvasti keskittyneitä haastaen suunnitelman kokonaisymmärryksen ja prosessimuistimien resilienssin. Tarkempien analyysien pohjalta ilmeni, että muutokset johtuivat pääosin ad hoc -tarpeisiin vastaamisesta, eivät niinkään pitkäjänteisestä verkostosuunnittelusta. Lisäksi yli puolet prosessiin osallistuneista työskenteli vain yhden teeman parissa keskustellen pääosin prosessia koordinoineiden keskushenkilöiden - ei toistensa - kanssa. Haastattelutulokset olivat linjassa verkstokuvien tulosten kanssa ja verkstokuvien todettiin kuvaavan prosessia hyvin. Monet haastatellut nostivat esiin, ettei prosessista muodostunut kokonaiskuvaa vuorovaikutuksen temaattisen erottelun vuoksi, vaan ymmärrys säilyi siiloutuneena. Syyt verkstorakenteiden takana olivat monitasoisia institutionaalisista yksilöllisiin tekijöihin saakka. Haastatteluiden perusteella monet tuloksista ovat tyypillisiä myös muissa prosesseissa.

Väitöskirjassani osoitan, että laaja sosiaalisen dynamiikan kirjo vaikuttaa yhteistyöhön eri sektorien ja suunnittelutasojen välillä. Voimakkaasti keskittyneet verkstorakenteet ovat haastavia tiedonkulun, prosessimuistimien ja organisaation oppimisen kannalta. Tilanteessa, jossa vaihtuvuus on suuri ja dokumentointi epäsystemaattista, yksittäisille toimijoille keskittynyt prosessimuisti on haavoittuvaa ja vaarantaa organisaation oppimisen. Komplekseja haasteita ei voi ymmärtää vain yhdestä näkökulmasta tai osaoptimoinnilla, vaan ne vaativat sektorit ja suunnittelutasot ylittävää asiantuntemusta asettaen vaatimuksia myös yhteistyön verkstorakenteille. Temaattiset vastualueet sekä asema verkstossa vaikuttavat vahvasti kokonaisymmärryksen ja prosessimuistimien kehittämiseen. Suunnittelu tulisikin nähdä jatkuvana, tietoisesti muistavana ja oppivana prosessina. Prosessien perustessa jaettuun asiantuntemukseen käytössä olevan osaamisen määrä kasvaa.

Tutkimuksessani osoitan, että monimenetelmäisyys mahdollistaa yhteistyön aiemmin näkymättömien verkostorakenteiden paremman ymmärtämisen. Visuaalis-analyttinen SNA tukee dynaamisten rakenteiden ymmärtäystä, mutta aikasarjaan perustuvien pitkittäisanalyysien mahdollistaminen vaatii standardoitua dataa. Menetelmän rajoitteena on kyvyttömyys tarjota perusteellista ymmärrystä rakenteiden syistä ja vaikutuksista. Yhdistettynä deskriptiivisiin menetelmiin myös rakenteiden taustasyitä voidaan ymmärtää. Vaikka verkostoajattelu ei ole tyypillistä monissa suunnitteluorganisaatioissa, SNA:ta pidettiin helposti ymmärrettävänä ja selkeänä menetelmänä prosessien reflektointiin sekä suunnittelukäytäntöjen kehittämiseen.

Ymmärryksen lisääminen suunnittelun arjesta on edellytys suunnittelukäytäntöjen kehittämiseksi. Suunnitteluprosessit ovat komplekseja ja niitä tulee pyrkiä ymmärtämään sellaisina. On tärkeää huomioida prosessien sosiaalinen luonne ja niissä työskentelevät ihmiset. Suunnittelua ei tehdä kasvottomissa instituutioissa, vaan sitä tekevät tuntevat ja ajattelevat ihmiset, joilla on erilaisia ammatillisia, hierarkkisia ja sosiaalisia asemia prosesseissa. Nämä vaikuttavat yllättävilläkin tavoilla kokonaisuymmärrykseen, tiedonkulkuun, prosessimuistien kehittymiseen ja suunnitteluorganisaatioiden oppimiseen.

Väitöskirjani on yksi ensimmäisistä suunnittelun yhteistyöverkoston muutoksia ja niiden vaikutuksia käsittelevistä pitkittäistutkimuksista. Tutkimus osoittaa kehittämistarpeita suunnittelututkimukseen, -käytäntöön sekä -koulutukseen. Pystyäksemme vastaamaan suunnittelun kohtaamiin komplekseihin haasteisiin, tarvitaan tutkimuksen ja käytännön vuoropuhelua - halua oppia yhdessä. Suunnittelukäytännön tukemiseksi on tärkeää pyrkiä oppimaan suoraan käytännöstä tuottaen tietoa, joka on vietävissä suoraan takaisin käytäntöön.

KIRJALLISUUS

- Dempwolf, C. Scott ja Lyles, L. Ward (2012). The Uses of Social Network Analysis in Planning: A Review of the Literature. *Journal of Planning Literature* 27:1, 3–21. <https://doi.org/10.1177/0885412211411092>
- de Roo, Gert (2017). Ordering Principles in a Dynamic World of Change—On Social Complexity, Transformation and the Conditions for Balancing Purposeful Interventions and Spontaneous Change. *Progress in Planning*. <https://doi.org/10.1016/j.progress.2017.04.002>
- Forester, John (2008). Understanding Planning Practice. *Contemporary Movements in Planning Theory*, 35–76.
- Healey, Patsy (2007). *Urban Complexity and Spatial Strategies: towards a Relational Planning for Our Times*. Taylor & Francis, Lontoo. <https://doi.org/10.4324/9780203099414>
- Innes, Judith E. (2005). *Networks and Planning Thought*. Teoksessa Albrechts, Louis & Seymour Mandelbaum (toim.): *The Network Society: A New Context for Planning*. Routledge, Lontoo.
- Innes, Judith E. ja Bocher, David E. (2010). *Planning with Complexity: An Introduction to Collaborative Rationality for Public Policy*. Routledge, Lontoo.
- Wasserman, Stanley ja Faust, Katherine (1994). *Social Network Analysis: Methods and applications* (Vol. 8). Cambridge University Press, Cambridge, UK. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511815478>